

ВІДГУК

**офіційного опонента Саврасова Миколи Володимировича,
доктора психологічних наук, доцента, завідувача кафедри
загальної та диференційної психології
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
на дисертацію Суляви Олени Миколаївни
«Психомистецьке сценарування модульно-розвивальної
взаємодії вчителя та учнів початкової школи»,
поданої до захисту в разову спеціалізовано вчену раду ДФ 58.082.157
Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія**

1. Актуальність теми дисертації

Кваліфікаційна робота О.М. Суляви репрезентує психологічне дослідження, виконане в руслі розвитку модульно-розвивальної наукової школи А.В. Фурмана та присвячене поглибленню психодидактичних засад психомистецького сценарування освітньої взаємодії. Звернення авторки до цієї проблематики є закономірним, оскільки сучасна психологія освіти дедалі гостріше потребує науково обґрунтованих підходів до проєктування такої освітньої взаємодії, яка б забезпечувала не лише передачу і привласнення знань, а й повноцінний розвиток особистості її учасників.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасна психологія дедалі більше зміщується від вивчення окремих психічних процесів до дослідження цілісних форм розвитку особистості в реальних умовах її життєдіяльності. У цьому контексті особливого значення набуває психологічний аналіз освітнього процесу як складної системи взаємодії, у якій закономірно поєднуються когнітивний, емоційно-ціннісний, смисловий, рефлексивний та вчинковий виміри розвитку особистості учня. Саме таке розуміння психологічної природи освітньої взаємодії послідовно реалізовано в представленій дисертації.

Теоретичною основою дослідження закономірно постає модульно-розвивальна система навчання (проф. А.В. Фурман і школа). Водночас дисертантка

не обмежується аналізом її базових положень, а здійснює науково обґрунтоване поглиблення психологічного змісту психомистецького сценарування як способу психодидактичної організації модульно-розвивальної взаємодії, а також розроблення моделі психодидактичної експертизи психомистецьких освітніх сценаріїв, що дозволяє перейти від описового аналізу до оцінювання їх розвивального потенціалу.

Наукову актуальність роботи посилює її категорійна визначеність. Авторка послідовно працює з категоріями модульно-розвивальної взаємодії, психокультурного розвитку особистості, професійної миследіяльності педагога, психодидактичного проєктування, рефлексії, смислотворення, самотворення та вчинення. Важливо, що зазначені категорії не використовуються ізольовано, а інтегруються у цілісну психологічну концепцію, яка забезпечує системне пояснення внутрішньої логіки психомистецького сценарування. До того ж безперечною перевагою дисертації є її спрямованість на вирішення актуальної для сучасної психології освіти проблеми — пошуку науково обґрунтованих способів аналізу психологічної якості освітнього процесу.

Отже, дисертаційна робота О.М. Суляви є актуальним, теоретично значущим і практично перспективним дослідженням, яке розширює предметне поле сучасної психології освіти, поглиблює сутнісне розуміння психомистецького сценарування та здійснює вагомий внесок у подальший розвиток психодидактики як одного з провідних напрямів сучасної гуманітарної науки, освітології.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі О.М. Суляви, є належно аргументованими, внутрішньо узгодженими й переконливо вмотивованими. Дослідження вирізняється високою методологічною культурою, послідовністю наукового пошуку та цілісністю авторської концепції. Всі структурні компоненти роботи підпорядковані єдиному дослідницькому задуму, що забезпечує логічний взаємозв'язок між теоретичним

аналізом, концептуальним моделюванням, емпіричним дослідженням і сформульованими висновками.

Достовірність основних наукових положень забезпечується адекватністю обраної методології предмету дослідження. Здобувачка послідовно спирається на положення психології особистості, психології розвитку, психодидактики, теорії модульно-розвивального навчання, системного, діяльнісного і вчинкового підходів. Водночас зазначені теоретичні засади інтегруються у цілісну теоретичну конструкцію, що дозволяє комплексно дослідити психологічні закономірності психомистецького сценарування у структурі модульно-розвивальної взаємодії.

Переконливість теоретичних положень підтверджується характером їх побудови. Авторка не обмежується аналізом існуючих наукових підходів, а здійснює їх критичне осмислення, уточнює зміст базових категорій дослідження, визначає взаємозв'язки між ними та формує власну систему психологічних понять, необхідних для розкриття внутрішньої логіки психомистецького сценарування. Завдяки цьому теоретичні узагальнення мають не описовий, а пояснювальний характер.

Високий рівень обґрунтованості демонструє й авторська модель психодидактичної експертизи. Її побудова здійснюється послідовно — від визначення методологічних засад і принципів до обґрунтування структурних компонентів, критеріїв, показників та процедур експертного аналізу. Важливо, що запропонована модель не лише дозволяє оцінити психологічну якість психомистецьких освітніх сценаріїв, а й пояснює психологічні закономірності їх розвивального впливу на характер взаємодії учасників навчання.

Емпіричний етап дослідження повністю відповідає логіці теоретичної частини. Дисертанткою використано комплекс взаємодоповнювальних методів, адекватних меті та завданням дослідження, а отримані результати піддано належній кількісній та якісній інтерпретації. Особливо цінним є те, що емпірична перевірка спрямована не тільки на підтвердження окремих теоретичних положень, а й на верифікацію цілісної психодидактичної моделі, що істотно посилює доказовість сформульованих висновків.

Висновки дисертації повністю відповідають поставленій меті та визначеним завданням дослідження. Вони закономірно випливають із проведеного теоретичного аналізу, відображають результати емпіричної перевірки та узагальнюють основні наукові здобутки авторки. Важливо, що висновки не дублюють зміст окремих розділів, а репрезентують цілісне бачення психологічної природи психомистецького сценарування та перспектив його використання для подальшого розвитку психодидактики.

Загалом ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації слід оцінити як високий. Робота демонструє сформованість авторського наукового мислення, концептуальну послідовність, належний рівень психологічної аргументації та методологічну завершеність, що забезпечує достовірність отриманих результатів та їх вагоме значення для розвитку сучасної психології освіти.

3. Новизна дослідження та одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційної роботи визначається насамперед тим, що авторці вдалося здійснити концептуальне поглиблення психологічного змісту психомистецького сценарування в межах модульно-розвивальної системи навчання. Спираючись на фундаментальні положення наукової школи А.В. Фурмана, вона щонайперше уточнює місце психомистецького сценарування у структурі модульно-розвивальної взаємодії і розкриває його як цілісний спосіб психодидактичної організації освітнього процесу, розвивальний потенціал якого виявляється через актуалізацію взаємопов'язаних механізмів особистісного зростання учня.

Важливим результатом дослідження є концептуалізація психодидактичної експертизи психомистецьких освітніх сценаріїв. На відміну від традиційних підходів, зорієнтованих переважно на оцінювання дидактичної ефективності освітнього заняття, авторка обґрунтовує психологічні засади експертного аналізу, предметом якого стає не тільки організація навчальної діяльності, а й закономірності розгортання модульно-розвивальної взаємодії, її психокультурний зміст та розвивальний потенціал.

Безперечну наукову цінність має розроблена авторкою модель психодидактичної експертизи психомистецьких освітніх сценаріїв. Її новизна полягає у створенні цілісної системи експертного аналізу, що інтегрує психодидактичний, психомистецький, діяльнісно-логічний та рефлексивно-аналітичний виміри оцінювання. До цього слід додати авторське обґрунтування критеріїв, показників та процедури вказаної експертизи. Останні побудовані відповідно до внутрішньої логіки психомистецького сценарування та відображають психологічні закономірності перебігу інноваційного освітнього процесу. Такий підхід дозволив перейти від інтуїтивного оцінювання сценаріїв до їх системного психологічного аналізу на засадах чітко визначених наукових параметрів.

Окрім того, авторка не обмежується побудовою теоретичної моделі, а здійснює її емпіричну перевірку. Це забезпечує високий рівень достовірності запропонованих положень та підтверджує можливість практичного використання розробленої психодидактичної експертизи як ефективного засобу психологічного аналізу психомистецьких освітніх сценаріїв.

Наукова новизна дисертації полягає також у подальшому розвитку поняттєво-категорійного апарату психології освіти. У роботі набувають змістового уточнення поняття-уявлення психомистецького сценарування, психодидактичної експертизи, психомистецького освітнього сценарію, психодидактичного проєктування, що сприяє більш чіткому визначенню предметного поля сучасної психодидактики та розширює можливості подальших теоретичних і емпіричних досліджень.

Отже, опонована дисертаційна робота характеризується вагомою концептуальною новизною та високою методологічною вагомістю. Її результати не лише поглиблюють психологічне розуміння психомистецького сценарування як одного із системоутворювальних складників модульно-розвивальної взаємодії, а й формують нові підходи до психологічного аналізу якості освітнього процесу. Це засвідчує про наявність парадигмального збагачення сучасної інноваційної

психодидактики та подальше деталювання наукових ідей модульно-розвивальної системи навчання.

4. Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи є цілісною, логічно виваженою та повністю відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Архітектура дослідження забезпечує послідовне розгортання авторського наукового задуму: від аналізу теоретичних і методологічних засад проблеми до розроблення авторської психодидактичної моделі, її емпіричної перевірки та узагальнення отриманих результатів. Усі структурні компоненти роботи змістово взаємопов'язані, що свідчить про концептуальну завершеність дослідження та сформованість авторської наукової позиції.

У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз концептуальних і технологічних узаasadнень психомистецького сценарування в контексті модульно-розвивальної системи навчання. Авторка послідовно розкриває еволюцію наукових підходів до розуміння психологічної природи освітньої взаємодії, уточнює зміст основних категорій дослідження, обґрунтовує місце психомистецького сценарування у структурі модульно-розвивальної взаємодії та визначає його потенціал щодо розвитку особистості учня.

Другий розділ є концептуальним ядром дисертаційної роботи, у якому авторка здійснює психологічне осмислення психомистецького сценарування як особливої форми професійної миследіяльності педагога. На основі положень модульно-розвивальної системи навчання розкрито психологічну природу освітнього сценарію, обґрунтовано психомистецьку модель цілісного інноваційного процесу та визначено композиційні засади, етапи й алгоритми сценарної організації освітньої взаємодії. Важливо, що авторка розглядає сценарування як психологічно впорядкований процес, у якому художня композиція, логіка освітнього циклу та закономірності особистісного розвитку утворюють єдину систему.

Третій розділ присвячено експериментальній перевірці ефективності запропонованої психомистецької моделі організації освітнього процесу. Авторка послідовно обґрунтовує методологію емпіричного дослідження, розробляє експертну систему оцінювання повноти впровадження психомистецьких освітніх сценаріїв та аналізує динаміку психокультурного розвитку молодших школярів за умов модульно-розвивального навчання. Використаний комплекс психодіагностичних, експертних і статистичних методів є достатнім для розв'язання поставлених дослідницьких завдань, а отримані результати переконливо підтверджують внутрішню узгодженість теоретичних положень дисертації з емпіричними даними.

Позитивно слід оцінити й логіку взаємозв'язку між розділами дисертації. Кожний наступний етап дослідження природно впливає з попереднього, а сформульовані висновки відображають не окремі результати, а цілісне авторське бачення досліджуваної проблеми. Це свідчить про високий рівень методологічної культури здобувачки, її здатність працювати зі складними психологічними категоріями та оперувати узагальненими науковими концепціями.

Робота написана академічною мовою, характеризується чіткістю поняттєво-категорійного апарату, аргументованістю суджень, коректністю використання психологічної термінології та високою культурою наукового мислення.

Загалом зміст дисертації повністю відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. Робота є завершеним, самостійним і концептуально цілісним дослідженням, у якому вдало поєднано фундаментальний теоретичний аналіз, авторське психодидактичне моделювання та належно організовану емпіричну перевірку отриманих наукових результатів.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення дисертаційної роботи О.М. Суляви полягає як у можливості безпосереднього використання отриманих результатів у діяльності закладів освіти, так і у створенні психологічно обґрунтованого концептуального підґрунтя для проєктування, аналізу та вдосконалення модульно-розвивальної

взаємодії. У цьому аспекті робота вдало поєднує фундаментальність теоретичних положень із їх конструктивною прикладною реалізованістю, що є характерною ознакою зрілого наукового дослідження.

Особливу практичну цінність становить розроблена авторкою модель психодидактичної експертизи психомистецьких освітніх сценаріїв. Її значення полягає у створенні цілісної системи психологічного аналізу, яка дає змогу здійснювати не формальне оцінювання освітнього заняття, а визначати якість організації модульно-розвивальної взаємодії, ступінь реалізації її психокультурного потенціалу та відповідність психологічним закономірностям розвитку учнів. Саме тому запропонована модель може бути використана як інструмент наукової експертизи авторських освітніх програм, психомистецьких сценаріїв та інших форм організації освітнього процесу, побудованих на засадах теорії та методології модульно-розвивального навчання.

Практична значущість дисертації виявляється також у можливості використання її результатів у системі професійної підготовки й післядипломного розвитку педагогічних працівників. Обґрунтовані авторкою психодидактичні підходи до сценарування освітньої взаємодії можуть бути засадничими у формуванні професійної рефлексії педагога, розвитку його психодидактичної компетентності та вдосконалення культури психомистецького проєктування освітнього заняття.

Водночас результати дослідження мають вагоме значення і для розвитку психологічної практики. Запропонований поняттєво-категоріальний апарат, система критеріїв психодидактичної експертизи та обґрунтовані психологічні характеристики психомистецького сценарування можуть бути використані психологами закладів освіти під час аналізу ефективності модульно-розвивальної взаємодії, психологічного супроводу професійної діяльності педагогів та експертного оцінювання авторських освітніх практик.

Високо оцінюючи практичне значення дисертації, варто особливо відзначити, що її результати не зводяться до розроблення окремих рекомендацій чи методичних прийомів. Значно важливішим є те, що авторка сформулировала

психологічно обґрунтовану систему професійного аналізу психомистецького сценарування, яка може стати методологічним підґрунтям для подальшого вдосконалення психодидактичної теорії, розвитку експертної культури в освіті та поглиблення психологічних досліджень модульно-розвивальної взаємодії.

Таким чином, результати дисертаційної роботи мають вагоме практичне значення, оскільки створюють нові можливості для психологічного аналізу, експертизи та наукового проєктування модульно-розвивальної взаємодії, забезпечуючи органічний зв'язок між фундаментальними положеннями психології освіти та їх практичною реалізацією у професійній діяльності педагога.

6. Повнота викладення результатів у наукових публікаціях

Основні положення та результати дисертаційної роботи достатньою мірою висвітлені у трьох наукових повнозмістовних публікаціях авторки. Результати дослідження апробовано у фахових наукових виданнях із психології та представлено на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Опубліковані праці тематично відповідають змісту дисертації, відображають логіку наукового пошуку та основні етапи становлення авторської концепції науково-практичного осмислення психомистецького сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя й учнів початкової школи. Вони характеризуються методологічною послідовністю, належним рівнем психологічної аргументації, логічністю викладу та коректним використанням поняттєво-категоріального апарату.

Зміст наукових праць засвідчує достатній рівень апробації результатів дослідження та повноту висвітлення його основних положень, а також підтверджує самостійний внесок авторки у психологічне поглиблення теорії психомистецького сценарування як сегменту досліджень наукової школи А.В. Фурмана.

7. Зауваження та дискусійні питання

Попри безперечну наукову цінність дисертаційної роботи, її концептуальну завершеність та високий рівень психологічної аргументації, окремі положення дослідження можуть стати предметом наукової дискусії.

1. Здобувачк, обґрунтовуючи психомистецьке сценарування як спосіб психодидактичної організації модульно-розвивальної взаємодії, не повно висвітлює питання співвідношення психомистецького сценарування з іншими психологічними механізмами організації освітнього процесу. Зокрема, чи слід розглядати психомистецьке сценарування як самостійний психологічний феномен, або є сенс аналізувати його як спосіб цілісної організації умов, за яких найбільш повно актуалізуються вже відомі психологічні механізми розвитку особистості?

2. Значним здобутком дисертації є створення моделі психодидактичної експертизи психомистецьких освітніх сценаріїв. Водночас перспективним видається подальше дослідження її психометричних характеристик. Передусім мовиться про перевірку стійкості експертних оцінок, відтворюваності результатів за участю різних груп експертів та визначення рівня чутливості окремих критеріїв до змін у структурі психомистецького сценарування.

3. У роботі стверджується, що психомистецьке сценарування забезпечує психологічні передумови розвитку особистості учня. Але це одночасно спонукає до подальшого вивчення психологічних механізмів професійного становлення самого педагога як психолога і знавця освітнього простору. Видається доцільним у перспективі більш детально дослідити взаємозв'язок між рівнем психодидактичної компетентності вчителя, особливостями його професійної рефлексії та якістю створюваних ним психомистецьких сценаріїв.

4. Дослідження виконане на матеріалі початкової школи, що цілком відповідає його предмету та логіці побудови. Водночас запропонована авторкою концепція характеризується достатнім рівнем теоретичного узагальнення. Тому перспективним видається перевірка можливостей її адаптації до інших рівнів загальної середньої, а також вищої освіти.

Наведені зауваження мають винятково дискусійний характер і не стосуються принципових положень дисертаційної роботи. Навпаки, вони підтверджують високий рівень її теоретичної розробленості, оскільки виникають не через прогалини пошукування, а як закономірний наслідок його значного евристичного

потенціалу. Саме такі дослідження, що породжують нові наукові питання, визначають перспективи подальшого розвитку психологічної науки.

8. Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН

Дисертаційна робота Суляви Олени Миколаївни на тему «Психомистецьке сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому на високому теоретичному рівні розв'язано актуальне наукове завдання сучасної психології, що полягає в концептуальному поглибленні змісту психомистецького сценарування, обґрунтуванні психодидактичних засад його експертизи та розкритті відповідних закономірностей організації модульно-розвивальної взаємодії вчителя й учнів початкової школи.

Робота вирізняється концептуальною цілісністю, методологічною послідовністю, високою культурою наукового мислення та внутрішньою логічною завершеністю. Авторці вдалося забезпечити органічну єдність теоретичного аналізу, психодидактичного моделювання та емпіричної верифікації отриманих результатів, що свідчить про сформованість її як самостійної дослідниці, здатної розв'язувати складні наукові проблеми на засадах сучасної методології психологічної науки.

Особливої позитивної оцінки заслуговує те, що дисертантка не дублює положення наукової концепції А.В. Фурмана, а здійснює її подальший розвиток шляхом поглиблення змісту психомистецького сценарування, розроблення моделі комплексної експертизи освітніх сценаріїв та емпіричного обґрунтування її ефективності. Саме така наступність і водночас самостійність наукового пошуку є свідченням зрілості дисертаційної роботи.

Наукові результати дослідження характеризуються належним рівнем новизни, достовірності, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості. Вони постають вагомим внеском у розвиток психології освіти, психодидактики та психології професійної діяльності педагога, розширюють можливості психологічного аналізу форм і технологій модульно-розвивальної взаємодії.

Дисертаційна робота виконана відповідно до принципів академічної доброчесності, характеризується належним рівнем апробації результатів дослідження, а її основні наукові положення достатньо повно відображені у публікаціях авторки.

За актуальністю обраної теми, рівнем наукової новизни, теоретичною та практичною значущістю одержаних результатів, ступенем їх обґрунтованості, методологічною культурою виконання та відповідністю вимогам до оформлення дисертаційних досліджень робота на тему «Психомистецьке сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи» повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. №502 та 03.05.2024 р. № 507), а її авторка, Сулява Олена Миколаївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної та диференційної
психології Державного вищого навчального
закладу «Донбаський державний
педагогічний університет»

Микола САВРАСОВ

Підпис доктора психологічних наук, доцента, завідувача кафедри загальної та диференційної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» Саврасова М.В. засвідчую начальник ВК ДВНЗ «ДДПУ» доц. Сілін Є.С.

